

УДК 37.01

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-91-4-231-242>

ДУХОВНІ ОРІЄНТИРИ РАДЯНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

О. С. Цибулько

ORCID 0000-0003-1297 -5465

У статті обґрунтована ідея наступності духовного розвитку особистості. Педагогічна думка сучасності не мала б підґрунтя для власного існування, якби молоде покоління, що незмінно оновлює суспільство, змінюючи попереднє, вимушене було б починати з чистого аркушу, без творчого засвоєння та розуміння того досвіду, яке напрацювало попереднє покоління. Питання духовності в педагогічних системах – це питання з категорії «вічних» питань. Але практична реалізація духовного змісту освіти, як і його наповнення, багато в чому залежить від соціокультурних, економічних та історичних чинників. Тобто кожний період розвитку людства має власне бачення ідеї духовного розвитку особистості. Отже, надзвичайної актуальності набуває дослідження духовно-виховних ідей радянської педагогіки як досвіду попередньої епохи.

Радянська педагогіка 30-90-х років ХХ століття демонструє закономірні зміни педагогічних орієнтирів, що послужили причиною формування в свідомості нових поколінь радянських громадян соціальної дезорієнтації. Церква в цей період не могла суттєво впливати на систему освіти, і державна влада вирішувала педагогічні проблеми, формуючи і надаючи освітній системі ідеалізованих образів: класиків марксизму-ленінізму, партії і її лідерів, земного раю, народу, історії людства. Ці образи дозволили народу не втратити повністю свій культурно-історичний тип, але в той же час, будучи помилковими, вони не могли сприяти духовному і моральному захисту, що в врешті-решт призвело до розпаду СРСР. Відтак, питання духовності як змісту педагогічної системи та виховання духовності, як основної педагогічної мети є стрижневими для будь-якого часу та суспільства.

Ключові слова: *духовність, духовні цінності, радянська концепція духовності.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Педагогічна думка сучасності не мала б підґрунтя для власного існування, якби молоде покоління, що незмінно оновлює суспільство, змінюючи попереднє, вимушене було б починати з чистого аркушу, без творчого засвоєння та

розуміння того досвіду, яке напрацювало попереднє покоління. Питання духовності в педагогічних системах – це питання з категорії «вічних» питань. Але практична реалізація духовного змісту освіти, як і його наповнення, багато в чому залежить від соціокультурних, економічних та історичних чинників. Тобто кожний період розвитку людства має власне бачення ідеї духовного розвитку особистості. Отже, надзвичайної актуальності набуває дослідження духовно-виховних ідей радянської педагогіки як досвіду попередньої епохи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Для написання статті важливу роль зіграли нормативні документи радянської доби (Законы о кустарях и артелях: сб. декретов, постановлений, инструкций, циркуляров и пр., 1925; Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній і середній школі, 1935) та промови сучасників доби (Горький, 1935). Окрему групу становлять праці радянських дослідників, які хоча і знаходилися під впливом радянської ідеології, але у їх роботах простежується тенденція до критичного аналізу відповідних явищ (Некрасова, 1983; Рубінштейн, 1917; Шварцман 1994). Третя група джерел – це праці сучасних українських дослідників, які характеризують у них і попередню епоху (Савчин, 2010; Шевченко, 2008). Разом з тим, окремих досліджень, присвячених аналізу змісту духовності педагогічних ідей радянської епохи немає.

Мета статті – аналіз духовності як змісту педагогічних ідей епохи існування радянського режиму.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. До 30-х років ХХ століття у вирі боротьби за владу відбувалося становлення радянської системи освіти. Оскільки питання педагогічної освіти однозначно не було пріоритетним в часи утвердження радянської системи, остільки можна констатувати її занепад. В міру своїх можливостей педагоги країни виховували підрастаюче покоління. Поряд з професійними викладачами працювали і люди, які отримали таку можливість завдяки своїй відданості справі, відданості ідеям комунізму.

Найбільш яскравим виразником ідеї перманентної світової революції і руйнування національного суверенітету був Л. Троцький. Розгром троцькізму означав кардинальний поворот в бік національно-державних інтересів і зміцнення безпеки країни. Зміни у державному апараті країни відбулися у ідейних настановах нового апарату, що стверджували установа класичної системи освіти.

В цей період була дана критична оцінка деструктивним нововведенням в «революційній» педагогіці, що знайшло своє відображення в низці постанов РНК СРСР і ЦК ВКП (б), у тому числі від 3 вересня 1935 «Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок в початковій, неповній середній і середній школі» (Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній і середній школі, 1935) та від 4 липня 1936 «Про педологічні перекручення в системі Наркомпросів» (Шварцман, 1994, с. 129). Цими та іншими постановами реабілітувалася традиційна російська педагогіка і реконструювалася класична система предметного навчання. Реалізація цих документів простежується у зміні ставлення до історії Росії, яка в інтерпретації Леніна і Троцького була суцільною історією темряви і нецтва, клерикального мракобісся і деспотизму. Про те, що сталися зміни трактувань історичних фактів, свідчать фільми «Олександр Невський», «Олександр Суворов», «Іван Грозний», «Адмірал Нахимов», «Адмірал Ушаков» та інші, що мали патріотичну спрямованість і демонстрували історію російського народу як славу і героїчну.

Таким чином, учнів почали виховувати на ідеях патріотизму. Ці позиції дозволяють стверджувати, що принаймні в моральній сфері для народу, і особливо для педагогічної системи, була досягнута і забезпечена певна міра безпеки. Сама по собі ця безпека була позбавлена духовного кореня, і тому весь передвоєнний і повоєнний період здійснювалася спроба вибудувати цілісну внутрішню та несуперечливу систему державного утворення на матеріалістичній основі, ототожнюючи атеїзм з наукою.

Проте з точки зору духовної безпеки в державній системі освіти радянського періоду діяли захисні механізми у вигляді традиційних моральних цінностей, з одного боку, і матеріалізму – з іншого, що тими чи іншими способами убезпечувало молоде покоління від аморальності і проникнення в небезпечні духовні сфери.

Принцип науковості освіти прив'язував свідомість до створеного світу, вивчення якого дозволяло відточувати логічне мислення, привчало підкорюватись законам буття, тобто зовнішнім чинникам. Ці закони не могли бути змінені людською волею, незважаючи на ідеологічні аспекти. Такі явища, як «лисенківщина» у науковій сфері свідчать про протилежне, хоча слід зауважити, що підтримка науковою спільнотою таких прикрих процесів засвідчувала не стільки необізнаність, скільки бажання зберегти вибудований світ, який мислився у протистоянні з «буржуазним» світом. Проголошений у 20-ті роки розрив з дореволюційною педагогічною спадщиною не до кінця зруйнував наявні тенденції у педагогічній думці,

що проявилось у теоретичних працях А. С. Макаренка, А. П. Пінкевича, М. А. Данилова, І. С. Гессена та інших видатних педагогів радянського часу (Шевченко, 2008, с.173).

Найбільш істотним моментом розвитку педагогічної науки і психології радянської епохи було те, що в ній весь час зберігалось уявлення про особистість людини, не дивлячись на відсутність такого поняття. Це ставлення до особистості людини чітко простежується в педагогічній діяльності і працях А. С. Макаренка, Д. Б. Ельконіна та інших науковців.

Значний внесок у збереження поняття особистості вніс М. М. Рубінштейн. Він вважав, що аналіз педагогічних проблем передбачає розгляд проблеми походження, сутності людини, її місця в світі та формування особистості. Аналізуючи творчість М. М. Рубінштейна, увагу привертає властивий радянському реалізму колективізм (Рубінштейн, 1917, с. 25). Виховання – це завдання суспільства, зацікавленого у формуванні характеру людини. Він розглядав виховання і навчання цивілізованої людини як дію сучасного культурно-педагогічного впливу.

Тут дуже чітко проявляється основний недолік, властивий радянській епосі: головним регулятором виконання індивідом того комплексу умов, без яких життя в суспільстві немислиме, є колектив. Але колектив має дуже обмежену сферу впливу, і якщо він не побудований у вигляді жорсткої тоталітарної ієрархії, то завжди дозволяє особистості поставити перепони між ним і собою. Крім того, ідея про те, що колектив завжди правий, не витримує критики, оскільки колективні форми свідомості так само можуть бути помилковими, як і індивідуальні: віра і релігія, в найширшому сенсі цих слів, не тільки колективів, а й цілих народів упродовж століть могли триматися на підставі неправдивих доктрин, міфів і створювати заради них жорсткі організаційні структури.

Важливим є й те, що накопичений педагогічний досвід дає підстави стверджувати, що більшість учнів не можуть його сприйняти та усвідомити належним чином. Значна невизначеність душевних якостей зростає відносно духовного пласта особистості, який взагалі може бути позбавлений істотного зростання протягом усього життя людини.

Таким чином, можна стверджувати про обмеженість можливостей педагогічного впливу на особистість, що має свій, не осяжний раціональному осмисленню план буття. Але при цьому необхідно визнати, що іноді педагогічні зусилля, спрямовані на колектив учнів, неминуче приносять певні результати у вигляді прогнозованих рівнів навченості і вихованості.

Розвиток педагогіки за радянського часу стримувався і спотворювався помилковими уявленнями в галузі антропології, філософії освіти, соціології та історіософії. Жорсткі ідеологічні рамки і тоталітарний режим управління механічно зняли багато організаційних проблем в системі освіти, але це не усунуло проблему змісту освіти. Крім того, з'явилися нові проблеми, які були ще невідомі попереднім суспільствам, що стало явним у цей період.

Варто виокремити два істотних фактора, які за своїм змістом здійснювали вплив на духовний стан народу, зокрема на молодь. Перший, це релятивізм моральності, який сприяв зсуву масової свідомості в бік примітивного прагматизму, вульгарного матеріалізму і ідеологічного нігілізму. Ступінь матеріального комфорту і свободи переміщень на Заході вражала уяву, що значно знижувало ефективність радянської пропаганди, оскільки поняття про комунізм було нерозривно пов'язано з тезою про матеріальний достаток і свободу від «цензу осілости», характерного для громадян СРСР. Порівняння рівня життя в СРСР і в країнах Заходу з цих позицій підштовхувало масову свідомість до змін.

Другий – це фактор глибокого вакууму духовної сфери, з якої повинні були формуватись відповіді на найактуальніші питання про сенс життя, що здатні змінювати свідомість молоді в нематеріалістичному дусі: в цьому є прояв еkleктизму і внутрішньої суперечливості марксизму.

Завдяки новим науковим пошукам звичний світ став релятивістським, парадоксальним, тендітним і динамічним. Науковість, проголошена в якості єдиного безумовного критерія істини, з появою парадоксальних для побутового рівня розуму теорії відносності і квантової фізики цілком допускала розширення парадоксальності на інші, не тільки в області математики, фізики або хімії, сфери буття.

На ґрунті безмежної гри розуму виник окремий жанр фантастичної літератури, легітимність якої обумовлювалася як додаванням до неї характеристики «наукова», так і тим, що деякі ідеї з фантастичної літератури згодом отримували втілення. При цьому багато творів науково-фантастичного жанру вказують на стародавні езотеричні вчення, окультизм і східну містику як на свідчення неземного знання і колишніх в минулому і очікуваних в майбутньому контактах з істотами іншого світу. Така література разом з емоційним впливом рок-музики і модерністських напрямків живопису приваблювала свідомість молоді в інші, неземні сфери буття. Література, яка належить до жанру наукової фантастики, мала величезне виховне значення для значної кількості молоді.

Фантастика цікавила багатьох, але не всіх. Молодь 70-80-х років можна розподілити за трьома групами: фантазери, які очікували незвичайних дій від інших світів; прагматики-нігілісти, що будували своє

щастя у вузькому маленькому світі матеріального достатку, їх кількість постійно зростала; романтики, які вірили в побудову комунізму – незмінно регресний, за кількістю, клас молодих людей.

Світогляд епохи реалізму радянського суспільства складався з наступних компонентів: атеїзм, матеріалізм, науковість, гуманізм. Перші дві складові – атеїзм і матеріалізм є зрозумілими для сприйняття. Тому більшість дослідників педагогіки радянського часу наголошують лише на двох інших компонентах. Вони виокремлюють науковість і гуманізм. Пріоритетом науковості визначається розуміння навчання як вивчення основ наук. Престиж шкільних предметів ставиться у пряму залежність від науковості відповідної галузі знання. Природно, що на перший план висуваються точні науки – математика, логіка, фізика, хімія та інші. Значення гуманітарних дисциплін – мова, література, історія – визначається тим, наскільки вони здатні протистояти сцієнтизації. Відбувається майже повне витіснення зі сфери освіти позанаукових видів знання, таких як образотворче мистецтво, музика, релігія тощо.

Таким чином, до періоду «перебудови» і розпаду СРСР набір світоглядних орієнтирів втратив у галузі суспільних дисциплін третій компонент – науковість. Однак, найбільшу актуальність для системи освіти мав гуманітарний сегмент педагогіки.

«Залізна завіса» до початку періоду перебудови не дозволяла педагогічній думці проаналізувати усі тонкощі ідеології гуманізму, тим самим створюючи умови для трактування цього терміну в побутовому сенсі: як маркера моральних якостей особистості – людяності, доброти і поваги.

Неодностайність у поглядах на зміст поняття гуманізму в сучасній педагогіці призводить до того, що низка дослідників, що розглядають ідею гуманізації освіти, зосереджені на ідеї гуманізації змісту освіти, і це можна простежити у працях дослідників, що дотримуються різних релігійно-філософських позицій: Ш. А. Амонашвілі, М. Н. Бєрулава, І. В. Бєстужєв-Лада, Є. В. Бондарєвська, Л. П. Бєуєва, А. Я. Данилюк, В. П. Зінченко, В. А. Караковський, Н. Д. Нікандров, Е. Н. Шиянов, Г. І. Школяр та ін. (Савчин, 2010, с. 217).

Окрім питання змісту педагогічної освіти, у радянський період актуальним було і питання ідейних джерел виховання людини. Комуністична ідеологія не задовольняла таку потребу. Особливості існування народного мистецтва як феномена духовної культури і використання його виховного потенціалу в період існування радянської влади недостатньо вивчені.

Ще до революції Горький закликав до пошуку нового ідеалу, експериментального філософського пошуку нових, відмінних від релігійних смислів життя і моральних норм, тотожних традиційним (Горький, 1935, с. 45). Всі ці суперечки і експерименти по створенню ідеологічних класових надбудов вождям пролетаріату довелося обмежити, позначивши той моральний мінімум, який повинен бути обов'язковим для нормального людського співжиття.

Біля витоків створення комуністичного ідеалу, марксистської етики і комуністичної педагогіки стояли такі відомі особистості, як Н. К. Крупська, А. В. Луначарський, А. М. Коллонтай, О. М. Горький, А. С. Макаренко та інші. Сенс життя полягав вже не у спасінні душі як у християнському віровченні, а у ненависті до будь-якої експлуатації, гноблення, несправедливості, до залишків старого в нашому житті і до боротьби за світове панування пролетаріату. Заповідь «не вбий» не поширювалася на ворогів класу. Брехня заради блага та експропріація власності допускалися в перехідний період. Поняття соборності було замінено поняттям колективізму. Честь оголошувалася дворянським пережитком, совість – релігійним поняттям. Згодом ці терміни будуть повернуті до педагогічних словників, але матимуть інше смислове наповнення. Колективізм і працьовитість заохочувалися як вищі чесноти, смиренність, навпаки, вважалася недоліком і властивістю раба. До народного мистецтва ставлення було неоднозначним: з одного боку, в ньому вбачали залишки старого режиму, а з іншого – живу творчість пригноблених мас.

Суперечку у сфері народного мистецтва припинила доповідь О. М. Горького від 17 серпня 1934 року і його заключна промова від 1 вересня 1934 року на Першому всесоюзному з'їзді радянських письменників (Горький, 1935, с. 57). У цих виступах О. М. Горький розкрив реалістичні основи народної фантастики, вказав на наявний у фольклорі народний оптимізм, на безсумнівну ідейну і художню цінність його образів, на пізнавальне значення фольклору, що відображає історію народу і його колективний характер. Тим самим заклав підвалини радянської фольклористики, радянської теорії народного мистецтва, радянської методики його викладання і його використання як засобу комуністичного виховання.

За клопотанням Луначарського була проведена 1-а Петроградська конференція культурно-просвітницьких організацій (Некрасова, 1983, с. 156). Вона стала основою для створення мережі організацій, в яких брали участь 400 тисяч робітників, художників, майстрів-прикладників. До їх завдань входила допомога пролетаріату виробити свою власну культуру.

Народне мистецтво оголошується радянським надбанням. У програмі РКП (б) відзначається, що ще в 1919 році ВЦВК ухвалив постанову «Про заходи сприяння кустарної промисловості» (Законы о кустарях и артелях: сб. декретов, постановлений, инструкций, циркуляров и пр., 1925). Кустарні підприємства оголошувалися недоторканими і не підлягали конфіскації і націоналізації без особливої постанови. У центрах кустарного виробництва були організовані артлі і кооперативи семенівських ложкарів, майстрів ростовської фініфті.

Протягом 1918-1923 років на Державному фарфоровому заводі ім. Ломоносова створюється перший пролетарський фарфор. З колишньої царської порцеляни, що збереглася на складах, звучить створене в лабораторіях гасло: «Земля трудящим!». Народне мистецтво стає мистецтвом радянської пропаганди і пропаганди культу вождів пролетаріату, народні мотиви вигадливо і безглуздо доповнює радянська символіка. З'являється таке явище, як радянська частушка. Як підсумок всієї цієї діяльності була грандіозна виставка «Мистецтво народів СРСР» в Дрездені, що активно висвітлювалась у пресі.

Початок Другої світової війни несподівано викликав підйом національної самосвідомості, релігійності та фольклорної творчості. А перемога радянського народу над нацистами привернула увагу вчених.

За свідченням відомого культуролога М. А. Некрасової, вже наприкінці 50-х – в першій половині 60-х років народне мистецтво оголосили декоративно-прикладним і самостійним, поєднавши два абсолютно різних явища (Некрасова, 1983, с. 182). Орнамент проголосили старомодним явищем, якому нібито немає місця в радянському мистецтві і сучасному інтер'єрі. Збивалася ліпнина з дореволюційних будівель. М. А. Некрасова пише, що вже в другій половині 60-х років, коли народні промисли виявилися знеособленими, такими, що втратили свої особливості під дією авторського декоративного мистецтва і дизайну, виникли нові питання: «Народні або НЕ народні промисли?», «Чи потрібне народне мистецтво в століття автоматики і ракет?» (Некрасова, 1983, с. 271).

Твори селянської народної творчості виявляються в центрі наукової уваги. Фахівці знову відправляються в найвіддаленіші куточки країни. Починає діяти Комісія з народного мистецтва при Спільці художників СРСР та Спільці художників РСФСР. Відкриваються такі унікальні явища, як Полхов-Майданський розпис, філімонівська іграшка, іграшка каргопольська, абашевська іграшка. У публікаціях цих років цензура значно ослабла. У 70-х роках виходять чудові серії марок, листівок, книг з народного мистецтва. Все це, хоч і поступово та частково, входить в шкільні підручники та робочі зошити.

В середині 70-х – на початку 80-х напрямком наукової думки дослідників народного мистецтва істотно змінюється, на неї впливають праці академіка Б. А. Рибаківа і вчення К. Г. Юнга про архетипи. У процесі виховання засобами народного мистецтва в основному звертають увагу на його природосообразність, святковість, традиційність і планетарність.

Однак уже в 90-х роках вчені задаються резонним питанням про співвідношення християнської символіки і символіки народного мистецтва, відображення у ній не тільки язичницької, а й християнської віри, змістом морального виховного потенціалу народного прикладного мистецтва з точки зору християнської моралі.

Висновки. Отже, радянська педагогіка 30-90-х рр. ХХ століття демонструє закономірні зміни педагогічних орієнтирів, що послужили причиною формування в свідомості нових поколінь радянських громадян соціальної дезорієнтації. Церква в цей період не могла суттєво впливати на систему освіти, і державна влада вирішувала педагогічні проблеми, формуючи і надаючи освітній системі ідеалізованих образів: класиків марксизму-ленінізму, партії і її лідерів, земного раю, народу, історії людства. Ці образи дозволили народу не втратити повністю свій культурно-історичний тип, але в той же час, будучи помилковими, вони не могли сприяти духовному і моральному захисту, що в врешті-решт призвело до розпаду СРСР. Відтак, питання духовності як змісту педагогічної системи та виховання духовності, як основної педагогічної мети є стрижневими для будь-якого часу та суспільства.

Література

1. Горький М. Доповідь та промови на 1-му Всесоюз. з'їзді рад. письменників. Київ-Харків : Радянська література, 1935. 98 с.
2. Законы о кустарях и артелях: сб. декретов, постановлений, инструкций, циркуляров и пр. Москва : Право и жизнь, 1925. С. 21–22.
3. Некрасова М. А. Народное искусство как часть культуры: теория и практика. Москва : Изобразительное искусство, 1983. 343 с.
4. Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній і середній школі від 03.09.1935 р. Збірник наказів Народного комісаріату освіти. 1935. № 25. С. 2–4.
5. Рубинштейн М. М. Современное образование и нравственность. Москва : Типолитограф. т-ва И. Н. Кушнерев и К, 1917. 47 с.
6. Савчин М. Духовний потенціал людини. Івано-Франківськ : МістоНВ, 2010. 508 с.
7. Шварцман П. Я. Педология. Вып. II. Санкт-Петербург : Наука, 1994. С. 121–139.
8. Шевченко В. Україна духовна: постаті, події, явища. Київ :Світ Знань, 2008. 572 с.

References

1. Horkyi, M. (1935). *Dopovid ta promovy na 1-mu Vsesoiuz. zizdi rad. pysmennykiv [Speech and speeches at the 1st All-Union. convention of councils of writers]*. Kyiv-Kharkiv: Radianska literatura (ukr).
2. *Zakony o kustariakh y arteliakh: sb. dekretov, postanovlenyi, ynstruktsyi, tsyrkuliarov i pr. [Laws on handicraftsmen and artels: collection of decrees, instructions, circulars, etc.]* (1925). Moscow: Pravo y zhyzn (rus).
3. Nekrasova, M. A. (1983). *Narodnoe iskusstvo kak chast kultury: teoriya y praktyka [Folk art as part of culture: theory and practice]*. Moscow: Izobrazitelnoe iskusstvo (rus).
4. Pro orhanizatsiiu navchalnoi roboty i vnutrishnii rozporiadok u pochatkovii, nepovnii serednii i serednii shkoli vid 03.09.1935 r. [On the organization of educational work and internal regulations in elementary, incomplete secondary and secondary schools from 03.09.1935]. *Zbirnyk nakaziv Narodnoho komisariatu osvity, #25, 2–4* (ukr).
5. Rubynshtein, M. M. (1917). *Sovremennoe obrazovanye y npravstvennost [Modern education and morality]*. Moscow: Typolytohr. t-va I. N. Kushnerev i K (rus).
6. Savchyn, M. (2010). *Dukhovnyi potentsial liudyny [The spiritual potential of man]*. Ivano-Frankivsk: MistoNV (ukr).
7. Shvartsman, P. Ya. *Pedolohyia [Pedology]*. (1994). *Vyp. II, 121–139*. Saint-Petersburg: Nauka (rus).
8. Shevchenko, V. (2008). *Ukraina dukhovna: postati, podii, yavyshcha [Spiritual Ukraine: Figures, Events, Phenomena]*. (2008). Kyiv: Svit Znan (ukr).

ДУХОВНЫЕ ОРИЕНТИРЫ СОВЕТСКОЙ ПЕДАГОГИКИ

О. С. Цибулько

В статье обоснована идея преемственности духовного развития личности. Педагогическая мысль современности не имела бы основания для своего существования, если бы молодое поколение, неизменно обновляющее общество, сменяя предыдущее, вынуждено было бы начинать с чистого листа, без творческого усвоения и понимания того опыта, которое выработало предыдущее поколение. Вопросы духовности в педагогических системах – это вопросы из категории «вечных» вопросов. Но практическая реализация духовного содержания образования, как и его наполнения, во многом зависит от социокультурных, экономических и исторических факторов. То есть каждый период развития человечества имеет свое видение идеи духовного развития личности. Итак, исследование духовно-воспитательных идей советской педагогики приобретает актуальность в качестве опыта предыдущей эпохи.

Советская педагогика 30-90-х годов XX века демонстрирует закономерные изменения педагогических ориентиров, которые послужили причиной формирования в сознании новых поколений советских граждан социальной дезориентации. Церковь в этот период не могла существенно влиять на систему

образования, и государственная власть решала педагогические проблемы, формируя и предоставляя в образовательной системе идеализированные образы: классиков марксизма-ленинизма, партии и ее лидеров, земного рая, народа, истории человечества. Эти образы позволили народу не потерять полностью свой культурно-исторический тип, но в то же время, будучи ошибочными, они не могли способствовать духовной и нравственной защите, что в конце концов привело к распаду СССР. Следовательно, вопросы духовности как содержание педагогической системы и воспитания духовности, как основная педагогическая цель являются стержневыми для любого времени и общества.

Ключевые слова: духовность, духовные ценности, советская концепция духовности.

SPIRITUAL GUIDELINES OF SOVIET PEDAGOGY

O. S. Tsybulko

The article substantiates the idea of continuity of spiritual individual development. The pedagogical thought of the present would not be the basis for its own existence if the younger generation, which is constantly updating the society, changing the previous one, would have to start from scratch, without creative mastering and understanding of the experience that the previous generation had gained. The question of spirituality in pedagogical systems is a question from the category of "eternal" questions. But the practical implementation of the spiritual content of education, as well as its content, largely depends on socio-cultural, economic and historical factors. That is, every period of human development has its own vision of the idea of spiritual development of the individual. Thus, the study of spiritual and educational ideas of Soviet pedagogy as an experience of the previous epoch is of great relevance.

Soviet pedagogy of the 30-90s of the XX century demonstrates regular changes in pedagogical orientations, which caused the formation of social disorientation in the minds of new generations of Soviet citizens. The church during this period could not significantly influence the educational system, and the state authorities solved the pedagogical problems, forming and giving the educational system idealized images: classics of Marxism-Leninism, the party and its leaders, the earthly paradise, the people, the history of mankind. These images allowed the people not to completely lose their cultural and historical type, but at the same time, being false, they could not contribute to the spiritual and moral protection that ultimately led to the catastrophe – the collapse of the USSR. Therefore, the question of spirituality as the content of the pedagogical system and the education of spirituality, as the main pedagogical purpose, is a pivotal point for any time and society.

Keywords: Spirituality, spiritual values, Soviet concept of "spirituality".

Цибулько Ольга Сергіївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціології Маріупольського державного університету (м. Маріуполь, Україна). E-mail: ostsylbulco@ukr.net

Tsybulko Olga Serhiivna – PhD in History, Associate Professor of the Department of Philosophy and Sociology, Mariupol State University (Mariupol, Ukraine). E-mail: ostsylbulco@ukr.net